

на правільнае спасціжэнне мінулага, асэнсаванне яго ўрокаў для таго, каб лепш разумець сучаснае, паспяхова рухацца ў будучыню.

Спіс літаратуры

1. **Урбан, П.** Да пытання этнічнай прыналежнасці старажытных ліцьвіноў / П. Урбан. – Мінск, 1994. – 107 с.
2. **Жураўскі, А. І.** Гісторыя беларускай літаратурнай мовы / А. І. Жураўскі. – Мінск : Навука і тэхніка, 1967. – Т. 1. – 372 с.
3. **Журавлёв, В. К.** Развитие народного образования на родном и русском языках в Белоруссии и на Украине (дооктябрьский период) / В. К. Журавлёв // Национальный язык и национальная культура. – М. : Наука, 1978. – С. 63 – 107.
4. **Костомаров, Н. И.** Очерк домашней жизни и нравов великорусского народа в XVI – XVII вв. / Н. И. Костомаров. – М. : Чарли, 1993. – 832 с.
5. **Карский, Е. Ф.** Белорусы : в 3 т. / Е. Карский. – Минск : БелЭн, 2006. – Т. 1 : Введение в изучение языка и народной словесности. – 656 с., 2 карты.
6. **Скарына, Ф.** Бивлия руска : у 3 т. / Ф. Скарына. – Мінск, 1991. – Т. 3. – 782 с. (Факс. выд.)
7. **Прадмовы і пасляслоўі паслядоўнікаў Францыска Скарыны** / АН БССР, Ін-т літ. імя Я. Купалы; уклад., уступ. арт. і камент. У. Кароткага. – Мінск : Навука і тэхніка, 1991. – 309 с.
8. **Сказания князя Курбского.** – 2-е изд. – СПб, 1848. – 584 с.

9. *Русская историческая библиотека.* – Спб., 1892. – Т. VII.
10. *Духовныя беседы святого отца нашего Макария пустелника египетского... з Греческого на Рускій язык новопереложены.* – Вильна, 1627.
11. **Martel, A.** La langue polonaise dans les waisruthenes Ukraine et Russe Blanche / A. Martel. – Lille, 1938.
12. **Коршунов, А.** Афанасий Филиппович : Жизнь и творчество / А. Коршунов. – Минск : Наука и техника, 1965. – 184 с.
13. **Вишенский, И.** Сочинения / И. Вишенский; подг. текста, статьи и комментарии И. П. Ерёмина. – М. – Л. : Изд-во АН СССР, 1955. – 372 с.
14. **Карский, Е. Ф.** Белорусы : в 3 т. / Е. Карский. – Минск : БелЭн, 2007. – Т. 3, кн. 2 : Очерки словесности белорусского племени. Старая западнорусская письменность. – 704 с.
15. **Саверчанка, І. В.** Старажытная паэзія Беларусі XVI – першай паловы XVII ст. / І. В. Саверчанка. – Мінск : Навука і тэхніка, 1992. – 254 с.
16. **Ластоўскі, В.** Гісторыя беларускай (крыўскай) кнігі / В. Ластоўскі. – Коўна, 1926. – 776 с.
17. **Багдановіч, М.** Збор твораў : у 3 т. / М. Багдановіч. – Мінск : Навука і тэхніка, 1993. – Т. 2. – 600 с.
18. **Воўк-Левановіч, І. В.** Мова выданняў Францішка Скарыны / І. В. Воўк-Левановіч // Чатырохсотлецьце беларускага друку. 1521 – 1925. – Мінск : Інстытут беларускае культуры, 1926. – С. 262 – 283.

Аўтар ахвяруе ганарар на развіццё часопіса.

З гісторыі назвай

СТАРАЖЫТНЫЯ НАЙМЕННІ БЕЛАРУСАЎ

Спрадвечная назва беларусаў – этнонім *крывічы*. Так называлі ўсходнеславянскае племя, якое займала тэрыторыю ў басейне верхняга Дняпра, Заходняй Дзвіны, Волгі, на поўдзень ад Чудскага возера і разам з радзімічамі і дрыгавічамі склала аснову старажытнай беларускай народнасці. Мірны каланізацыйны рух крывічоў з поўдня да вярхоўяў Дзвіны, Дняпра і Волгі адбыўся яшчэ да IX ст. Даўнейшыя межы рассялення гэтага племені ў цэлым (акрамя часткова поўначы) супадаюць з этнаграфічнай мяжой беларусаў, вызначанай Я. Карскім [4, с. 96]. Пацвярджаюць гэта і наменклатурныя дадзеныя: пасяленні з назвай *Крывічы* распаўсюджаны далёка на поўдзень (Лідскі, Навагрудскі, Слоні́мскі, Рэчыцкі і іншыя паветы). Свой погляд на лакалізацыю назваў гэтага тыпу выказаў Я. Станкевіч. Ён адзначыў, што там, дзе сустракаюцца назва *крывічы* і вытворныя ад яе, былі асобныя адзіночныя крывіцкія сямлібы, а цэлае мясцовае насельніцтва належала да іншага племені, бо калі б крывічы засялялі цэлую вобласць ці павет, такая назва вёскі не магла б выконваць адрознівальную функцыю. Даследчык аргументаваў гэта тым, што на тэрыторыі, дзе жылі крывічы (Смаленскі, Парэцкі, Невельскі і іншыя паветы), няма геаграфічных назваў з коранем *кryw-* [11, с. 65].

Сярод усходнеславянскіх плямён племя крывічоў аказалася “найвялікшым” і “найдужэйшым” (па азначэнні Я. Станкевіча), яго назва была пакладзена ў аснову многіх айконімаў і паступова набыла агульны характар, што праявілася ў пашырэнні яе семантычнага дыяпазону і выкарыстанні ў адносінах да ўсяго этнічнага насельніцтва Беларусі. Дастаткова адзначыць, што крывічамі называлі беларусаў у XVIII і пачатку XX ст. большасць беларускіх і польскіх пісьменнікаў. Па перапісе 1860 г. вызначылі сябе менавіта крывічамі 26 106 чалавек.

Этнонім *крывічане* (*креввичане*) ‘прадстаўнікі ўсходнеславянскага племяннога аб’яднання крывічоў’ фіксуецца ў помніках старабеларускага пісьменства, у прыватнасці ў “Хроніцы” М. Стрыйкоўскага: *креввичане... над припятью, и над двиною, другие над десною и сълою реками сиверскими. Другие где днѣпръ и волга рѣки починаются, кривичане были названи, которых было головное мѣсто смоленскѣ* [1, т. 16, с. 134].

Адносна паходжання тэрміна *крывічы* існуе некалькі гіпатэтычных меркаванняў. Іван Насовіч адзначаў у свой час, што беларускія плямёны і іх нашчадкі “завуцца іменем *Крывічы*, па-польску *Krywiczu* і па-нямецку *Krewings*, значыцца людзі аднае крыві, радня, свае плямёны.

Слова *Крывічы* паходзіць ад слова: *кроў-крыві*, бо ад гэтага ж слова паходзяць словы: *кыва-вец* (*кывавік, сердалік*), *кывавіць, кывяніць* і інш.” [7, с. 47]. Аднак гэтая гіпотэза, на думку Яўхіма Карскага, не дапамагае вызначыць сэнс назвы. Вучоны прапанаваў версію яе паходжання, з пэўнай доляй імавернасці, ад літоўскага *kirba* ‘багна, твань’, якое прыводзіцца ў “Гісторыі Расіі са старажытных часоў” С. Салаўёвым. Крывічы ў гэтым выпадку абазначаюць тое, што і *дрыгавічы*, назва апошніх утворана ад кораня *дръг-*, які пакладзены ў аснову вербоіда *дрыжаць* і агентыўных утварэнняў *дръгва, дрыгва*. Выходзіць, што анамасіялагічна назва *кывічы*, як і назва другога племяннога саюзу – *дрыгавічы*, тлумачыцца рассяленнем старажытных племёнаў у надзвычай балоцістай мясцовасці, у якой пераважалі багна, дрыгва.

З улікам таго, што полацкія кывічы былі суседзямі літоўцаў, Я. Карскі дапускаў думку, што назва *кывічы* магла першапачаткова ўзнікнуць у літоўцаў (ад літ. *kirba* ‘багна, твань’), потым была асэнсавана славянамі ў дачыненні да *кроў – крыві*, а затым ад славян гэтую назву зноў запазычылі літоўцы ў крыху змененым выглядзе [4, с. 66]. Літоўцы і латышы, якія межавалі з кывічамі па Бярэзіне, Віліі і Заходняй Дзвіне, распаўсюдзілі назву *kreevs* на ўсіх рускіх: літ. *kriėvai* ‘рускія’, лат. *kriivs* ‘рускі’, *Krievija* ‘Расія’, *krievisks* ‘рускі’.

Існуюць і іншыя тэорыі паходжання слова, якія выводзяць назву *кывічы* ад імён легендарнага родапачынальніка *Кыва* (*Кывь*) або язычніцкага першасвятара *Кыва-Кывейтэ* ці ад назвы ўзгоркавай мясцовасці (кывізны), дзе яны жылі. Народная этымалогія звязвае ўзнікненне назвы са словам *кывіч* ‘кывадушны, няшчыры чалавек’. Цікава, што сучаснаму дыялектнаму *кывіч* ‘кроўны сваяк’, якое, відавочна, роднаснае старому этноніму *кывіч*, уласцівы другарадных значэнні, галоўным чынам адмоўнага характару, звязаныя з прыметнікам *кывы*.

У XIX ст. прадстаўнікамі беларускай інтэлігенцыі была зроблена спроба адродзіць назву *кывічы* ў якасці нацыянальнай, але яна не мела поспеху: “...русіфікацыйны націск быў такі вялікі, што гэтае імкненне было прызабытае і ў XX стагоддзі давялося яго ўзнавіць” [11, с. 63]. У 20-я гг. XX ст. у Коўне В. Ластоўскі выдаваў штомесячны літаратурна-навуковы і грамадскі часопіс “Кывіч”. Адлюстроўваў найменне *кывіскі* і слоўнік В. Ластоўскага – “Падручны расійска-кывіскі (беларускі) слоўнік” (Коўна, 1924). Іван Насовіч таксама свой слоўнік назваў *кывіцкім*, але Расійская акадэмія навук змяніла гэтую назву на *беларускі* (сведчанні самога І. Насовіча пададзены ў часопісе “Веда” за 1952 г.) [11, с. 63]. На рэдактарскую праўку назвы слоўніка і ўвогуле на пазі-

цыю царскага самадзяржаўя, якая расцэньвала беларускую мову як дыялект польскай, І. Насовіч адрэагаваў вершам-эпіграмай, дзе тэрмін *кывіцкі* выступае як сімвал нацыянальнай адметнасці і аўтаномнасці кывіцкай мовы [8, с. 83].

Тэрмін *кывічы* не замацаваўся ў якасці нарматыўнага і цяпер успрымаецца як архаізм са значэннем ‘беларусы’ і як гістарызм са значэннем ‘племянное аб’яднанне’. Можна меркаваць, што ад этноніма *кывічы* паходзяць назвы сучасных вёсак у Зэльвенскім, Іўеўскім, Салігорскім, Глыбоцкім, Пінскім і іншых раёнах.

Больш позняе найменне беларусаў, вядомае па гістарычных крыніцах, – *літва*. Назва *Літва* да Беларусі мае самае непасрэднае дачыненне: так у даўніну называлі тагачасную Міндоўгаву Літву – землі паміж сённяшнімі Навагрудкам, Маладзечнам, Мінскам і Слонімам. Паступова гэтая назва распаўсюдзілася і на ўсіх беларусаў. Этнонім *літва* выкарыстоўваўся як нацыянальная назва беларусаў да таго часу, пакуль расійскі ўрад не пачаў ужываць яе ў дачыненні да літоўцаў (жмудзінаў) [11, с. 63]. Па меркаванні гісторыкаў, яна перамясцілася на паўночны захад і наклалася на тэрыторыю пражывання суседняга з Беларуссю балцкага народа ў другой палове XIX ст. [2, с. 208].

Слова *літва* з “нацыянальнай” семантыкай (‘прадстаўнікі этнічнай Літвы’, ‘насельніцтва Вялікага княства Літоўскага’, ‘беларусы’) адлюстравана ў помніках старабеларускага пісьменства [1, т. 17, с. 65]. Лінгвіст Я. Станкевіч у сваіх працах сістэматычна імкнуўся адродзіць старую беларускую назву *літва* ў формах *Вялікалітва*, *вялікаліцвін*, *вялікалітоўскі*. Прапанаваныя тэрміны зарэгістраваны ў яго аб’ёмнай лексікаграфічнай працы “Беларуска-рускі (Вялікалітоўска-расійскі) слоўнік”.

Існуе гістарычная версія, што тэрмін *літва* паходзіць ад назвы *лютва* (*люцічы*). Нібыта так называўся саюз заходнеславянскіх плямён, якія жылі ў VIII – XII стст. на паўднёвым узбярэжжы Балтыйскага мора, паміж Лабай і Одрай, а ў XII ст. былі заваяваны германскімі феодаламі і германізаваны. Згодна з версіяй, частка люцічаў перайшла на землі Чорнай Русі, тут параднілася з тутэйшым насельніцтвам, а назва *лютва* змянілася ў *літва*. Ёсць арыгінальныя дакументы, у якіх *Літва* называецца *Лютвой*. Што датычыць назвы *люцічы*, то яе лічаць патранімічным утварэннем ад імя князя *Люта* або *Лютаміра* [12, с. 25].

Ёсць і іншыя меркаванні. Ян Длугаш выказваў версію пра рымскае паходжанне прадстаўнікоў этнічнай Літвы. Паводле Длугаша, з часоў праўлення рымскага імператара Аўгуста Актавіяна частка рымлян пакінула Італію і на новым месцы пасялення стала называцца *літаламі*, а краіна – *Літаліяй*. Змена назвы на *Лі-*

тэу адбылася пад уплывам палякаў і русінаў [3, с. 285 – 286]. Падобнае міфалага-легендарнае тлумачэнне паходжання назвы *Літва* ёсць у позніх беларуска-літоўскіх летапісах, дзе гаворыцца аб утварэнні тэрміна ад лацінскіх слоў *litus tuba* (*litus* – бераг, *tuba* – труба), якімі нібыта называлі прынёманскія землі рымляне, што, паводле легенды, перасяліліся сюды з Італіі.

З латышскім *litus* ‘бераг мора’ збліжае літоўскае *Lietuva* Е. Фрэнкель [13, с. 12]. Блізкі адпаведнік (або паралелізм) літоўскаму *Lietuva* – праславянскае *litva*, якое А. Трубачоў выводзіць ад дзеяслова *liti* > *ліць, цячы*, не выключаючы магчымасці развіцця асновы супіна *litū* ад гэтага ж дзеяслова. З назвай *Lietuva* звязваюць гідронімы *Ліетаўка* ці *Ліетава* (прыток Віліі), кельцкае слова *Litawia* (прыбярэжная краіна), беларускае дыялектнае *лютвін* (< *люты*) і інш.

Старажытны онім *Літва* стаў утваральнай асновай этноніма *ліцвіны*, якім з часоў Вялікага княства Літоўскага называлі беларусаў, а таксама іншых жыхароў гэтага княства. На думку П. Урбана, у варыянтных назвах Літвы і яе жыхароў *Luthawia* і *Luthawi*, *Lithowia* і *Lethiwini* і іншых прасочваецца трансфармацыя этнічнага наймення: пераход ад назвы *люцічы* да назвы *ліцвіны*. Упершыню назва *ліцвіны* сустракаецца ў польскіх гістарычных крыніцах (хроніках і аналах) XIV ст. Першапачаткова яна абазначала этнічных літоўцаў, пазней набыла гучанне палітоніма – дзяржаўнага палітычнага вызначэння ўсяго насельніцтва Вялікага княства Літоўскага. Са значэннямі ‘прадстаўнік этнічнай Літвы’, ‘жыхар Вялікага княства Літоўскага’ лексема *литвинъ* фіксуецца помнікамі старабеларускага пісьменства [1, т. 17, с. 65]. У XIX – пачатку XX ст. арэал назвы *ліцвіны* звужаўся. У наш час яна ўжываецца як экзаэтнонім у палякаў для вызначэння літоўцаў, а таксама як лакальны этнікон невялікіх груп беларускага насельніцтва (у раёне Бярозы, Івацэвічаў, Косава, Пружанаў, Гродна, Паставаў, Браслава і інш.), некаторых раёнаў беларуска-рускага моўнага насельніцтва паўночнай Чарнігаўшчыны і Кіеўшчыны, Заходняй Браншчыны і Смаленшчыны.

У старажытных крыніцах для абазначэння адзінкавых прадстаўнікоў праваслаўнага ўсходнеславянскага, у тым ліку беларускага, насельніцтва выкарыстоўваўся тэрмін *русін* (ад слова *Русь*, якому прыпісваецца скандынаўска-нармандскае паходжанне). Упершыню ён ужыты ў дагаворы Русі з Візантыяй 911 г., пасля ў “Праўдзе” Яраслава (пачатак XI ст.), на беларускіх землях – у дагаворы 1229 г., у беларуска-літоўскіх летапісах і іншых крыніцах. Тэрмінам *русіны* называлі ўкраінцаў у Галіцыі, з гэтым значэннем ён адлюстраваны ў замежных працах. На Беларусь тэрмін прыйшоў у сувязі з пашырэннем хрысціянства.

Паколькі тэрмін *русіны* меў канкрэтнае дачыненне да беларусаў, натуральна, што мова, якой яны карысталіся, звалася *русінскай* (*рускай*). На думку Я. Станкевіча і Ю. Сулімірскага, гэтая мова так называлася таму, што абазначалася на пісьме “рускімі” літарамі (бо славянская пісьменнасць прыйшла да нас з Балгарыі праз Кіеў-Русь) [11, с. 66]. Адам Міцкевіч як добры знаўца гісторыі беларускага народа гэтае азначэнне выкарыстоўваў у лекцыях: *На беларускай мове, якую называюць русінскай альбо літоўска-русінскай... гаворыць каля дзесяці мільёнаў чалавек; гэта самая багатая і самая чыстая гаворка, якая ўзнікла даўно і цудоўна распрацавана*. Вядома і субстантыўнае абазначэнне старабеларускай мовы – *русчизна*, якое сустракаецца, напрыклад, у вершаваных радках Яна Казіміра Пашкевіча, напісаных у 1621 г.: *Полска квітнет лаціною, / Літва квітнет русчизною, / Без той в Полсце не прабудзеш, / Без сей в Літве блазном будзеш*.

У “Хроніцы” М. Стрыйкоўскага, якая датуецца пачаткам XVII ст., са значэннем ‘жыхар Бelay Русі’ ўпершыню прыводзіцца этнічная назва *беларусец*: *москва и вси бѣлорусцы не приѣмют тых вѣстѣх* [1, т. 1, с. 271]. Пры гэтым “Стрыйкоўскі адрозніваў беларусаў літоўскіх як частку адзінага народа ўсёй Бelay Русі ў шырокім сэнсе гэтага слова і разам з тым як адзін з некалькіх роднасных беларускіх народаў” [6, с. 200]. Назва *беларусцы* ў дачыненні да жыхароў Полацкага, Мсціслаўскага, Аршанскага, Копыскага, Дубровенскага і іншых павеятаў сустракаецца ў рускіх актах першай паловы XVII ст. У XVII ст. беларусы, якія выехалі за мяжу, або палонныя сяляне, мяшчане, шляхта нярэдка называлі сябе *ліцвінамі беларусцамі*.

Назва *беларусец* утворана ад тапоніма *Белая Русь*, вядомага з другой паловы XVI ст. З цягам часу на беларускай глебе адбылося спрашчэнне, якое праявілася ў адпадзенні фінальнай часткі (*беларусец* – *беларус*).

Некаторыя даследчыкі выказваюць меркаванне наконт тэрытарыяльнай замацаванасці старажытных этнонімаў, у адпаведнасці з якой жыхары ўсходняй Беларусі называлі сябе *руссю*, *людзьмі рускімі*, *русінамі*. З канца XVI – пачатку XVII ст. насельніцтва гэтых зямель вызначае сябе як *беларусцы* (пачынаючы з XVII ст. назва *Русь* у рэгіёне Падзвіння і Падняпроўя была выцеснена назвай *Белая Русь*). За жыхарамі Заходняй Беларусі замацавалася ў асноўным найменне *ліцвіны*, прычым да XIX ст. жыхары Беларускага Палесся называлі сябе *палешукамі** [2, с. 31]. Паводле Ф. Клімчука,

* Лексічная адзінка *палешуки* (*паляшук м., паляшучка ж.*) актуальная і цяпер у беларускіх гаворках са значэннямі: ‘жыхары Палесся’ (паўсюдна), ‘жыхары лясной мясцовасці на поўдзень ад Сцвігі’ (Столінскі, Жыткавіцкі р-ны), ‘жыхары паўночна-ўсходняй часткі Пінскага раёна’ (Пінскі р-н).

этнонімы *літвіны*, *літва*, *ліцвякі* ў большай ступені адносяцца да паўночна-заходняй Беларусі, але пашыраюцца і на ўсю Беларусь, а таксама на некаторыя вобласці Расійскай Федэрацыі і паўночнай Украіны [13, с. 12]. Сапраўды, варыянтныя назвы *ліцвін* і *літвін* захоўваюцца сучаснымі гаворкамі паўночна-заходняй Беларусі як нацыянальныя абазначэнні літоўца і беларуса з пэўнай мясцовасці: *За Паставамі жывуць ліцвіны* (Пастаўскі р-н); *Тутэйшэ населене называе жыхароў Гродзенскай вобласці ліцвінамі* (Пружанскі р-н); *Хто жыве ў Рожані, коло Рожані, мы іх ліцвінамі называем* (Пружанскі р-н) [10, с. 661 – 662].

Выразную тэрытарыяльную суаднесенасць маюць старажытныя назвы беларускамоўнага насельніцтва ўсходняй Літвы і беларусаў сумежных тэрыторый – *гуды*, *гудакі*. Яны фіксуюцца ўздоўж гэтага стабільнага балта-славянскага рубяжа, які ўзнік у 2-й палове I тыс. н. э. На думку адных даследчыкаў, *гуды*, *гудакі* – анамасіялагічна абумоўленыя намінацыі, генетычна яны ўзыходзяць да тапонімаў з каранем *гуд-* (тыпу *Гудагай*, *Гудзенай*, *Гуды* і падобных), геаграфічны арэал якіх акрэслівае з даўніх часоў зону беларускага і літоўскага насельніцтва [6, с. 74]. Другія, наадварот, лічаць, што большасць тапонімаў з каранем *гуд-* этнанімічнага паходжання, і звязваюць іх са словам *gudas*, якім літоўцы называлі беларусаў [5, с. 9]. Ёсць меркаванне, што этнонім *гуды* этымалагічна звязаны з найменнем *готы* і з'яўляецца абазначэннем беларусаў з боку літоўцаў. Выкарыстанне наймення *гуды* ў дачыненні да славянскіх продкаў беларусаў, а потым і саміх беларусаў сведчыць пра другаснасць балта-славянскіх кантактаў [9, с. 187].

Гаворачы пра этнічныя назвы лакальнага характару, варта адзначыць этнонім *будакі*, якім называлі групу насельніцтва беларускага паходжання на тэрыторыі былога Лукаянаўскага павета Ніжагародскай губерні (сучасныя паўднёвыя раёны Ніжагародскай вобласці Расіі). Пачатак утварэння гэтай групы быў пакладзены ў першай палове XVII ст. у час царавання Аляксея Міхайлавіча прымусовым перасяленнем этнічна беларускага насельніцтва. Велікарусы называлі буднікаў таксама *літвой*, *палякамі*, *польшчай*. Назва *будакі* паходзіць ад занятку гэтых людзей будным промыслам: *будакі* – скажонае ад *буднікі*. У сваю чаргу, лексема *буднікі* матывацыйна суадносіцца са словам *буда*, што вядома многім славянскім мовам, а таксама літоўскай, латышскай і старажытнанямецкай. Гэтае слова распаўсюджана па ўсёй Расіі ў мясцовых назвах. У беларускіх гаворках яно функцыянуе са значэннямі 'пабудова' і 'выпаленае месца ў лесе'. Заўважым, што з назвай *буда* звязана і назва дагістарычных плямёнаў, хутчэй за ўсё, славян-

скага паходжання, якія былі аўтахтонамі ў мясцовасцях па верхнім Дняпры, Прыпяці, а пазней рассяліліся і далей на ўсход – *будзіны*.

Такім чынам, гістарычныя назвы беларусаў закрэпаюць не толькі тэрытарыяльны, але вытворча-прафесійны (*будакі*) і канфесійны (*русіны*) аспекты. Адны этнонімы ахоплівалі значную частку беларускіх зямель і паступова набылі характар агульных назваў беларусаў (*крывічы*, *літва*, *русіны*, *беларусцы*), іншыя мелі тэрыторыю абмежаваную і не выйшлі за межы вузкалакальных (*гуды*, *будакі*). Анамасіялагічна абумоўлены характар маюць этнонімы, якія ўтрымліваюць лакальную прымету і ўтвораны ад тапонімаў: *ліцвіны* < *Літва*, *русіны* < *Русь*, *беларусцы* < *Белая Русь*. Асаблівасць старажытнага наймення *літва* – яго функцыянаванне ў якасці этнатапоніма з рэалізацыяй тэрытарыяльна-геаграфічнага і этнічнага значэнняў, а таксама ў якасці апелятыва са значэннем 'мова пэўнага тэрытарыяльнага калектыву'. Сінкрэтычнасць семантыкі характэрна для такой назвы, як *ліцвіны*, якая набыла гучанне палітоніма – дзяржаўнага палітычнага вызначэння рознанацыянальных слаёў насельніцтва, у тым ліку насельніцтва з беларускімі этнаграфічнымі і моўнымі рысамі, што было абумоўлена экстралінгвістычнымі фактарам: сумесным пражываннем этнасаў у адной федэратыўнай дзяржаве – Вялікім княстве Літоўскім, Рускім і Жамойцкім.

Спіс літаратуры

1. Гістарычны слоўнік беларускай мовы. – Мінск : Навука і тэхніка, 1997. – Т. 16; 1998. – Т. 17.
2. Гісторыя Беларусі : вучэбны дапаможнік. – Мінск : Экаперспектыва, 1994.
3. Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego. – Warszawa, 1962. – Ks. 1, 2.
4. Карский, Е. Ф. Беларусы / Е. Ф. Карский. – Мінск : БелЭн, 2006. – Т. 1.
5. Лыч, Л. Тапанімія і этнас / Л. Лыч // Роднае слова. – 1992. – № 2.
6. Нарысы гісторыі Беларусі : у 2 ч. / М. Касцюк, У. Ісаенка. – Мінск : Беларусь, 1994. – Ч. 1.
7. Носович, И. И. Белорусские песни. Записки Императорского Русского Географического Общества по отделу этнографии / И. И. Носович. – СПб., 1873. – Т. 5.
8. Прыгодзіч, М. Аўтограф Івана Насовіча / М. Прыгодзіч, А. Прыгодзіч // Роднае слова. – 2006. – № 12.
9. Роголев, А. Ф. Белая Русь и белорусы (в поисках истоков) / А. Ф. Роголев. – Гомель, 1994.
10. Слоўнік паўночна-заходняй Беларусі і яе пагранічча : у 5 т. – Мінск : Навука і тэхніка, 1980. – Т. 2.
11. Станкевіч, Я. Збор твораў : у 2 т. / Я. Станкевіч. – Мінск : Энцыклапедыкс, 2002. – Т. 1.
12. Урбан, П. Да пытання этнічнай прыналежнасці старажытных ліцвінаў / П. Урбан. – Мінск : Бацькаўшчына, Бесядзь, 1994.
13. Этымалагічны слоўнік беларускай мовы. – Мінск : Навука і тэхніка, 1990. – Т. 6.

Святлана СТРУКАВА,
кандыдат філалагічных навук.